RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 171/X

Datum 18.7.67.

OBSAH

Fedor SOLDAN /Dějiny a současnost/	Próza, tradice a naturalismus	str. 2
L. OTÁHALOVÁ M. ČERVINKOVÁ /Čsl. časopis historický/	Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943, Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae	str. 7
Václav HAVEL /Dějiny a současnost/	Co soudíte o poučení z dějin	str. 12
Bohumil ČERNÝ Robert KVAČEK /Čsl. časopis historický/	Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik	str. 13
red.čl. /Život strany/	Fakta o složení výborů	str. 17
red.čl. /Život strany/	Neotálejme s hospodárností	str. 18
Vladimír TRVALA /Život strany/	Informace v řídící činnosti	str. 19

DĚJINY A SOUČASNOST, č. 6/67, červen 1967, str. 12-16.

2/171/X

próza, tradice

FEDOR SOLDAN

V poslední době se mnoho uvažuje a píše o současné próze, ale ne dost kriticky a také ne od základu. Jednostranným důrazem na odbornost a podceňováním ideového cíle a společenského dosahu literatury došlo v současné próze a také v diskusi o ní k podivné záměně hodnot: místo socialistické stranickosti se za řídicí prvek vytyčuje vykonstruovanost a slohotvorné úsilí. Technická zručnost je vyvyšována jako jediný umělecký cíl. Jen tímto základním převrácením hodnot se dá potom vysvětlit, že umělý papírový svět, sestavený z nevelkého okruhu představ, norem a postulátů začínajících tvůrčích osobností, je v současné próze i v diskusi o ní vyhlašován za jediné pravé a skutečné umění, nebo že přízemní naturalismus je obdivován jako triumf skutečnosti.

Škoda, že diskuse o současné próze zůstala zatím takto na povrchu. Vznikla bez vnějšího podnětu v Literárních novinách začátkem března 1966 a zanikla v létě redakčním doslovem, o němž se nedá říci, že by byl nadšený. Konstatovalo se v něm naopak, že k diskusi skoro ani nedošlo, protože každý z pozvaných si říkal svoje bez ohledu na to, co před ním říkali jiní. K závěrům se neodhodlal nikdo. Redakce Literárních novin se v doslovu dokonce domnívá, že místo diskuse o próze vznikla mimovolně spíše diskuse o kritice a že chabý výsledek nebojovného uvažování o próze odpovídá ochablému zájmu o ni.

Střízlivé ocenění průběhu i zaměření diskuse o próze je jistě naprosto oprávněné. Co se však dalo čekat od takového intelektuálního utkání, k němuž byli pozváni jen účastníci přibližně stejných názorů na předmět sporu? Pak ovšem k nějaké výměně názorů nemohlo dojít. A pokud jde o výtky, adresované současné kritice, může za její připomenuté nedostatky především monopolizace všech kritických tribun a inflace kritiků — každý literát, povídkář nebo člen jakékoli redakce, který napíše pár referátů o knihách, se už pokládá za kritika. (Mimochodem, tuto inflaci a monopolizaci v literární kritice sami Literární noviny horlivě podporují.) Jaká ostatně může být literární kritika, v níž prakticky vládne monopol jedné skupiny teoretiků z jednoho pracoviště, z Ústavu pro českou literaturu na Strahově, příslušníků jednoho klanu?

Protože tedy přes poměrnou délku diskuse nedošlo v ní ani k srážce protikladných názorů, ani k přesvědčivým konečným soudům, bylo by jistě zbytečné referovat podrobně o všem, co v ní bylo vysloveno. Naopak, snad bude důležitější připomenout několik okolností z okruhu diskutovaného tématu, jichž se diskuse bohužel nedotkla — poměru dnešní prózy k předválečnému vývoji, dále přežívání některých metod, především naturalismu a hlavně jedné nápadné, ale nepřipomenuté společné vlastnosti veškeré současné prózy, totiž pesimistického, ne-li negativistického podtextu.

Pokud ještě jde o diskusi samu, přece jen se v ní dají objevit dvě nebo tři — i když nevyhraněná a navzájem příbuzná — stanoviska, o nichž je možno se zmínit, nebo je aspoň odmítnout. Týká se to např. postoje, jaký někteří účastníci diskuse, blízcí právě Literárním novinám a strahovskému Ústavu pro českou literaturu, zaujali k leninským zásadám stranickosti a lidovosti literatury, proti nimž hlásali kult exkluzivní prózy, nepřístupné a společensky, politicky neangažované, a to i za cenu ztráty většiny čtenářů. Toto krajní stanovisko, formulované nejurčitěji J. Opelíkem a chválené redakcí Literárních novin, vyjadřuje nesprávné, formalistické mínění, jako kdyby literatura byla tím lepší, čím je vzdálenější od současné životní problematiky, čím nápadněji vytváří umělý, papírový svět a čím je její výraz vyumělkovanější.

Formalistický předpoklad o jakési vyšší hodnotě vykonstruované, z prstu vycucané literatury, nebyl v diskusi podepřen žádnými příklady nebo důkazy, takže je nutno jej pokládat za nepodloženou domněnku. Před několika lety by se tato formalistická krajnost byla dala pochopit jako reakce na novinářskou plochost té části prózy, která se snažila o udýchanou aktuálnost i za cenu povrchnosti a frázovitosti. Dnes však, když v próze zvítězily tendence právě opačné, kdy spisovatelé stále častěji předkládají čtenářům zašifrované nebo naopak naturalisticky syrové vyznání svých osobních situací a nálad, své „soukromé vichřice", obhajoba a oslava intimní samoúčelné literatury je neopodstatněná a pochybená.

3/171/X

a naturalismus

ÚPADEK NEBO ROZMACH PRÓZY?

Druhým názorem, jenž se v diskusi uplatnil a souvisí s předešlým, je odpor proti próze politicky angažované. Většina z těch, kdo se tímto problémem v diskusi zabývali, podléhá mylné představě, jako kdyby zdůrazňování soukromého života v literárním díle proti dřívější ideovosti nebo politické angažovanosti bylo důkazem obzvláštních mravních hodnot a filosofické výše autorovy. Což ovšem je omyl, jak se snadno přesvědčíme ideovým rozborem kterékoli takové beletristické zpovědi, jejíž okázalá apolitičnost nemusí být ani dokladem politické neutrality, ale daleko častěji je jen projevem samolibého egocentrismu nebo neuvědomělého zpátečnictví.

Třetí názor, zdánlivě mnohem podloženější, ale ve skutečnosti nepřesný a jen pohodlně negativistický, upírá současné próze vůbec jakékoli kvality. To však je stejně neprokázané a nebezpečné tvrzení, jako všeobecná chvála mladých prozaiků, kde móda a skupinářská kritika dala dočasně vyniknout v diskusi i literátům tak nehotovým, jako je Věra Linhartová nebo Josef Vohryzek. Současná próza má však také své vrcholky krátké nížin, a i když úspěchy v ní nejsou nijak světové ani monumentální, přece jen tu jsou. Ovšem při kritickém, objektivním a vývojovém hledisku budou tu asi připomenuta jiná jména, než byla ta, která byla nejčastěji pochvalně uváděna v diskusi. Tak třebas vedle B. Hrabala se uplatní i S. Pekárek, místo V. Linhartové spíše Alena Vostrá, místo A. Klimenta nebo M. Kundery spíše J. Hubač nebo E. Petiška svou poslední knihou, atd.

U všech zmíněných tří stanovisek můžeme zjistit společný důvod jejich vzniku: nedostatečně spolehlivou znalost dosavadního literárního vývoje v nedávné minulosti. Jinak by ti, kdo se v diskusi hlásili k některé z připomenutých tří hlavních tezí, formalistické, protiideové nebo negativistické, museli vědět, že stejné nebo podobné soudy už byly v tomto století o české literatuře vysloveny, a některé dokonce lépe a zdůvodněněji, ale že se neprojevily jako únosné. To je nutno říci už o prvním z nich, o formalistickém vychvalování důsledné stylizace a výlučného estetizování literárního projevu — již strukturalisté v třicátých letech a před nimi někteří členové avantgardy dvacátých let uplatňovali tuto falešnou představu a uvedli ji ad absurdum.

Stejně už tu jednou byla další snaha „oprostit" literaturu od politické angažovanosti. Nebezpečně pokoušela kdysi Bedřicha Václavka v prvním období jeho teoretické práce, nemluvě o podobných pokusech, teoreticky méně podložených, u K. Teiga a u pragmatistů i u epigonů B. Croceho z Kritického měsíčníku.

Nakonec, sumární přísné zhodnocení české prózy bylo s různým stupněm oprávnění vyjádřeno od devadesátých let už častěji, nejposlédněji v třicátých letech samým F. X. Šaldou. Důležité však je, že tento celkový kritický postoj k české próze vycházel dříve vždy z širšího a hlubšího zkoumání společenské závažnosti české prózy, ne však jen z měřítek technicko nebo estetickoodborných, nebo dokonce z negativistického postoje ke společnosti.

Chceme-li pronikavěji přehlédnout stav současné české prózy, musíme věnovat větší pozornost společenským příčinám a historickým souvislostem zjevů v ní konstatovaných. Teprve pak je možno dojít k závěrům obecnější platnosti.

Předně se zdá jisto, že současná próza opustila vývojovou linii, která koncem třicátých let řadou velkých románů i kratších prací směřovala k vystižení sociálních a všelidských problémů formou kolektivního příběhu nebo rodinné kroniky a přitom usilovala vytvořit a propracovat metodu socialistického realismu.

Opuštění metody vedlo ne náhodou i k opuštění literárního druhu, takže velkých románů od konce třicátých let napočteme v české próze jen poskrovnu. Těch, které by určovaly další vývoj nebo aspoň na něj platně působily, je ještě méně. Přitom jistě není nutno stavět ten stupeň socialistického realismu, jehož tehdy bylo dosaženo, za uznanou normu, když přece je známo, že přes všechny konkrétní umělecké úspěchy se metoda socialistického realismu ani v třicátých letech neutvářela lehce a bez omylů i bludných zacházek. Už sama průbojná Olbrachtova kniha „Anna proletářka", průkopnicky zahajující období socialistického realismu ještě před vznikem termínu, byla soudobými marxistickými kritiky přijímána jen s výhradami pro přílišnou idealizaci dělníka. U další podobné práce, „Sirény" Marie Majerové, vadila zase nepevnost stavby a kronikářská šíře. Stejně i „Lidé na křižovatce" Marie Pujmanové

uznaně nejlepší část celé její pozdější trilogie, trpí nejistým závěrem a nespravedlivým zkreslením typu mladého socialistického intelektuála. Vynikající dílo z oboru politického románu, „Prameny" Jaroslava Kratochvíla, tehdy zapadly. A znamenitý pražský román vzácného dobového i místního koloritu „Policejní hodina" (1937) od Gézy Včeličky zůstal zcela ojedinělým dokladem toho, že se dá metodou socialistického realismu zachytit i choulostivé prostředí lumpenproletariátu bez sentimentality a vulgárnosti.

Tudy nikudy však současná próza nepostupuje, ačkoliv by zde měla vyznačenu cestu k vysokým uměleckým cílům.

V současné próze je metoda socialistického realismu opouštěna ve prospěch buď naturalistické faktografie nebo naopak modernistické mikroreportáže z titěrných introspekcí. Jindy zase je vytlačována do antikvárnosti stejně nicotným a planým mudrováním, moderně se tvářícím, které jen vnějšně připomíná eseje. Ti spisovatelé, kteří se ještě socialistického realismu nevzdali, jako na příklad Milan Jariš a několik mladších povídkářů, jako je Jiří Hubač, M. Smolík, H. Franková, K. Tomášek, Sv. Pekárek nebo J. Hübschmannová, se ocitají v nebezpečí, že budou pokládáni za nemoderní, ne-li přímo za přežilé dogmatiky.

Nejen politická angažovanost, ale ani jakákoli ideovost není v současné próze oblíbena. Politický názor se v ní obchází, ale jeho nepřítomnost není pokládána za chybu, naopak za výhodu. Zato moralizování je časté a je tím nebezpečnější ideově i umělecky, že téměř zpravidla končí v negativistickém cynismu nebo aspoň v odevzdané a bezmocné pasivitě, která nekritizuje ani nesoudí, jen konstatuje.

O kolektiv je malý zájem. Hrdina je zobrazován nejčastěji introspekcí a jeho konflikty jsou spíše vnitřní a citové, než vnější a společenské. Proto také problematika současné prózy je nedůležitá a nedotýká se existenčních zájmů širokých vrstev obyvatelstva. Čestné výjimky potvrzují toto pravidlo jen navzdory kritice, která prohlašuje všechnu časovost a socialističnost za neumělecké vybočení z předepsané dráhy a za příznak netalentovanosti.

S nezájmem o kolektiv jde ruku v ruce nechuť k typickým hrdinům a k typickým situacím; naopak jsou vyhledávány výjimečné, mezní nebo dokonce zcela nemožné, vymyšlené, fantastické příběhy, nesené umělými literárními postavami. V módě jsou podivíni, a to je pro umění velice zlé, protože podivín jako hrdina nevyžaduje ani kompoziční kázeň, ani logiku ve stavbě příběhu, ani psychologický bystrozrak v kresbě povahy.

Ještě horší však je záliba v trapnosti, která svádí autory nejen k naturalismu, ale i k neumělecké a zbytečné, jen módní vulgárnosti.

Současná próza je často silácká místo silná, zejména v přímé řeči, v dialogu. Pozornost se tím obrací k podružným věcem, a protože naturalistická obhroublost nevyrůstá ani ze snahy o věrné vykreslení prostředí, ani z úsilí odstínit charakter jednajících postav, stává se z této vulgárnosti šablóna a móda, umělecky naprosto neodůvodněná. A zde se zase dostáváme k zjištění, že nejen současná kritika nezná dostatečně vývoj české literatury v tomto století, ale že si ho nejsou vědomi ani mnozí spisovatelé sami. Jinak by neopakovali staré chyby, nevracelí by se k omylům naturalismu a snažili by se navázat na ty romány třicátých let, které ukazují české próze cestu z mělké žánrovitosti a z úzkého zkoumání vlastních osobních bolestí a zálib k pronikavějšímu a širšímu pohledu na život a k odvážnější a únosnější umělecké tvorbě.

Introspekční milostné žánry s bolestínskou příchutí, ani naturalistické obrázky mezních životních situací s pozadím rozvratu a okořeněné periferními vulgarismy, neposkytují současné próze dosti příležitosti, aby ukázala, že dnešní spisovatelé ve svém celku pokročili nad tu představu o životě a o uspořádání společnosti, kterou ve svých velkých románech zachytili prozaikové třicátých let.

Přerušení vývojové linie je vážnou chybou současné prózy. Ne snad jen proto, že začínání od Adama působí na zkušenějšího čtenáře únavně a že je zbytečnou ztrátou času znovu řešit v literatuře problémy, které v ní už byly úspěšně vyřešeny. Tradice však smí být jen překonána, ne však obcházena a přecházena tak, jako by neexistovala.

Nedbalý postoj k tradici se v literatuře vždycky vymstí. Jednak tím, že místo zdokonalování někdejších výbojů v oblasti velikého společenského románu se současná próza vrátila k pohodlnému, ale planému obrábění naturalistické povídky. Ale ještě více se neznalost tradice vymstí tím, že v módní uniformitě tematicky nerozlišené a výrazově rozkolísané prózy se snadno ztrácejí měřítka, jak bylo vidět v nedávné diskusi. Všichni autoři jsou pak zdánlivě stejně dobří nebo špatní, což ovšem těm skutečně dobrým nemůže být jedno, o zklamání pozorných čtenářů ani nemluvě.

Přeskočení epochy socialistického realismu a oživení překonaného již naturalismu narušilo přirozený vývoj české prózy, zbavilo ji společenského dosahu a do jisté míry ji i antikvovalo: naturalismus totiž umožnil svými lacinými efekty smazávání dobového a místního pozadí ve prospěch tak zvaných věčných témat, zejména milostných. Současná próza pak i při exaltovaném výraze a násilném citovém vypětí působí často neživotně a někdy i staromódně.

Utopistické náměty, předváděné téměř vždy naturalistickou metodou, zesilují celkový dojem vzdálenosti od života a umělosti těchto výtvorů. Fantastičnost jejich bývá spíše nehorázná, než zábavná. Totéž se týká i módních detektivek.

Nahrazování socialistického realismu naturalismem, k čemuž dnes potichu, ale obecně dochází, je žalostný umělecký omyl. Je sice pravda, že naturalistický výraz a naturalistická metoda vítězí v próze na Západě, ale to je z bezradnosti, ne z plánu. Literatura tím ztrácí, dokonce i čtenáře. Jen málokteří se nadchnou módním spojováním slabošských hrdinů a silácského výrazu v nicotném epickém rámci, neboť současná naturalistická móda předvádí téměř důsledně místo umělecky silného typu jen trapného neurotického podivína s psychopatickými sklony ve vymyšlených situacích a v umělém prostředí.

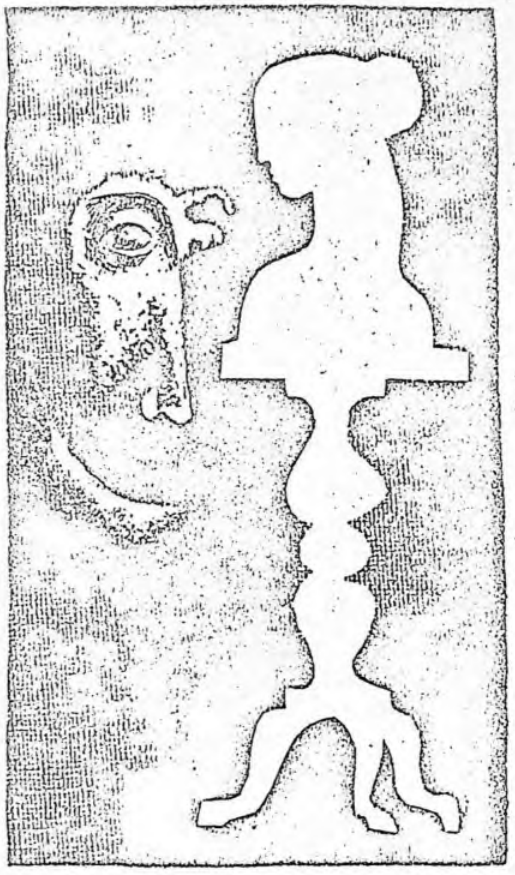
Naturalismus je pohodlná, ale záhubná metoda. Naturalistické efekty jsou sice nápadnější než realistická kresba, ale nejsou umělecky cennější, protože jsou samoúčelné. Naturalismus, nevyjad-

ruje ani umělcovu představu o světě, vyjadřuje jen životní nevíru a nedůvěru k lidem a ke skutečnosti. Protože je všeobecně negativistický, neosvědčuje se ani jako projev společenského protestu, poněvadž za prapříčinu všeho neštěstí v životě vyhlašuje temnou osudovost, životní předurčení, které si každý naturalistický hrdina nese sám v sobě a proti němuž se marně brání. V takovém plánu není místo ani na společenskou kritiku, ani na srozumitelný politický nebo společenský protest. Ale ani v opracování detailu to není s naturalismem lepší než v kompozičním a ideovém rozvržení.

Bylo by omylem domnívat se, že naturalismus je dokladem pronikání životní skutečnosti do literatury. K tomuto falešnému dojmu přivádějí laiky právě ty naturalistické vulgárnosti, zdánlivě vzaté ze života, jako jsou třebas hrubá slova a nevkusné erotické scény. Naturalismus však netouží nikterak věrně svědčit, naopak svými násilnými efekty zkresluje a deformuje životní i uměleckou pravdu. Tím se právě liší od socialistického realismu, který chce životní zkušenost umělecky ztvárnit a podle socialistických měřítek zhodnotit. V naturalismu však jde o něco jiného, v něm nápadné a většinou zcela výjimečné situace a efekty jsou chápány jen jako materiál pro předem danou a falešnou tezi o determinované zkáze, prohře a chátrání života a o nesmyslnosti všeho lidského jednání i světového dění.

Negativistické zaměření naturalismu dodává naturalistickým prózám zdánlivou jednotu stylu i celé umělecké koncepce. Ale poněvadž tu jde o mylný a nijak neprokázaný předpoklad, je toto pesimistické zaměření naturalistických próz také příčinou jejich jednotvárnosti a malé umělecké působivosti. Mrtvá a dávno odbytá šablóna nemůže ani pod záštitou světové módy a obratného podání působit životně, přesvědčivě a umělecky silně.

Naturalistická metoda vede nutně k zúžení pohledu i v oblasti tematiky. V současné české próze, kde naturalistická metoda dočasně převládá, je ohraničenost témat velmi nápadná. Probírá se tu jen určitá problematika, konkrétně problematika nezakotveného a citově rozkolísaného individua na konci mládí, jednotlivce, na nějž si společnost nebo jeho nejbližší okolí dělá neúnosné nároky. Převážně však tu jde o lidi z jedné úzké společenské vrstvy, totiž z inteligence. A nadto je tato problematika osvětlována formou črty nebo povídky, ne však formou románu, jenž se čím dál stává výjimkou. Ale i tehdy, dojde-li k románové skladbě tohoto zaměření, jako u „Věčných milenců" Bohuslava Březovského nebo „Kulhavého Orfea" Otčenáškova, naturalistická metoda si vynutí omezení pohledu a násilně zasáhne i do formálního rozčlenění knihy, což je zvláště nápadné na knize Březovského, kde naturalistická osudovost, vedoucí až k sebevraždám hrdinů, si vynucuje neobvyklé posunování dvojího děje, soudobého i vzpomínkového, retrospektivního. U obratného vypravěče Otčenáška není sklon k naturalismu v Kulhavém Orfeovi tak nápadný, ale projevuje se přece jen průkazně a nebezpečně zálibou v podivínských slaboších, kterých je tu celá série, přebujelými epizodami, nepravděpodobnými efekty, syrovostí detailů, které přitom nejsou dokumentární, a umělou pesimistickou atmosférou,

vzdálenou skutečnému tíživému ovzduší okupace. Nadšené čtenáře dokonalé prózy „Romeo, Julie a tma" jistě tyto nedostatky románu zarazily, ale jsou nutným důsledkem chybné metody a nesplnitelného záměru — podat román s tak výrazným politickým pozadím jako soubor zcela individuálních osudů.

Je škoda, že současní spisovatelé se nesoustřeďují do skupin a směrů. Nynější situace je značně nepřehledná. Ani generační rozlišení by tu mnoho nepomohlo, když například i někteří spisovatelé starších ročníků, kteří nemohou být podezříváni z nadbíhání módě, hřeší příklonem k naturalismu stejně nápadně, jako mnozí debutanti. Tak třebas oblíbené řady staropražských románů Františka Kubky nebo Vladimíra Neffa by mohl podepsat někdejší sloup českého naturalismu K. M. Čapek-Chod. Tady by mohlo konečně jít o doznívání špatně pochopené tradice. Ale co říci divokému naturalismu V. Párala, vedoucímu při nesporném talentu až k únavnému opakování? Konečně sám neurovnaný a originální Bohumil Hrabal, jenž hlasitě vyznává příklon ke všem moderním metodám a směrům, je ve svém pojetí literatury i ve svém výraze, přes všechnu apartnost výtečného dialogu a přes nejrůznější schválnosti, naturalis-

tou až křiklavým. Ale protože skládá svůj literární kalejdoskop z pestrých střípků rozbitých lidských osudů, není v jeho případě zastaralost naturalistické metody tak zřejmá. Jeho příběhy jsou totiž tak nezvyklé a zvláštní, že se zdají silně stylizovány. Ale to je optický klam, v neposlední řadě ovlivněný brutálním naturalismem Hrabalova slovníku a jeho drsnými vulgarismy.

Protože současná próza není vnějškem rozčleněna, je nutno o ní mluvit jako o celku, ačkoli jím ovšem zdaleka není. Přesto se v ní však objevují některé společné znaky i vedle převládajícího a přežívajícího naturalismu: je to především jednotný pesimistický podtext. O tom se v diskusi nemluvilo, právě tak, jako se v ní nemluvilo o naturalismu a o přetržení vývojové řady. Ale tento pesimistický nebo aspoň melancholický podtext je možná na současné próze právě tím, co zbude jako dobový a jednotící příznak. Témata, kromě občasných a ne vždy šťastných návratů do vzpomínek na válku, nejsou většinou nijak výrazně specifikována a dobový moment v nich bývá potlačen, ať už záměrně, nebo bezděčně. Naturalistická metoda je přežilá a výraz nebývá nový. Ale podtext, vyjadřující skoro napořád pocit únavné všednosti, ne-li nesmyslnosti života, pocit osamocení anebo aspoň nedostatečného společenského a citového zakotvení, tento podtext je v české próze nový. Nebo, lépe řečeno, zase nový, protože se jej pokoušela vyjádřit, i když mnohem lépe v lyrice než v neživotné próze, už generace dekadentů, generace devadesátých let minulého století i s mladšími pokračovateli jako byl Fráňa Šrámek — poslední výraznou knihou s takovým podtextem byla jeho kniha povídek „Křižovatky" z roku 1913.

Přečetl jsem letošní sezónu asi padesát knih současné české prózy z posledních let a ve všech mne nezávisle na námětu zaujal nebo zaraził jejich stísněný a zachmuřený podtext, někdy zaměřený docela beznadějně, útočně a negativisticky. Nejsem milovníkem optimistické literatury, zejména ne té uměle optimistické. Přesto mne tato jednotnost melancholického spodního tónu v české próze překvapila nemile. Hlavně proto, že byla ve většině případů provázena vyslovenou nebo zamaskovanou ztrátou životního cíle a sem tam i cynismem, někdy vyrovnaným a okázalým, někdy skrývaným a zatrpklým, ale téměř vždy trvalým.

Generace devadesátých let měla důvody k tomu, aby vyjadřovala svou nespokojenost s životem a se společností, v níž literárně vyrůstala. U dnešních spisovatelů by takový postoj už nebyl tak pochopitelný. U příslušníků generace devadesátých let se dal vysvětlit nejasný dojem životního rozčarování i pocit nesmyslnosti světového dění tím, že při svých nepatrných zkušenostech s politikou devadesátníci nutně tápali, jakmile měli v literatuře vyslovit společenský soud. Společenská orientace dnešních spisovatelů by měla být teoreticky lépe podložena a jejich reagování na příznivé i nepříznivé stránky skutečnosti by mělo být zřetelnější a ujasněnější. Melancholický podtext v převážné většině současné prózy svědčí však spíše o neuvědomělých reakcích než o vědomém protestu.

Jde při tomto pesimistickém podtextu o celkovou ztrátu perspektivy a o společenský protest, anebo pouze o jednu z forem, jimiž spisovatelé vyjadřují svůj odpor proti frázovitosti někdejšího oficiálního optimismu, důsledně přibarvovaného na růžovo? Tak rozšířeným a trvalým zjevem jako je chmurný podtext současné prózy, je však nutno se zabývat v každém případě. To, že v mnoha případech tento podtext bývá provázen i odporem ke každodenní skutečnosti pro její všednost nebo přízemnost, to je jen jeden z dalších příznačných rysů současné prózy.

Přitom, a to je jistě podivné, tyto společné příznaky spojují stejně prózu, vytvářející umělý literární svět, jako velkou část té prózy, která ještě neztratila všechnu souvislost s vnější skutečností, ať ji obráží přímo, anebo jen zprostředkovaně, pomocí různých autorských stylizací i autostylizací.

Dobový ráz současné prózy je určován také, i když ne v první řadě, jak tvrdí někteří účastníci diskuse, i jejím výrazem, ačkoli ten není kromě drsných vulgarismů nijak nápadný. Podstatu jeho odlišnosti od výrazu socialistického realismu netvoří stylizace, ale syrovost naturalistické nápodoby obecné, slangové a někdy i periferní velkoměstské češtiny, s občasným využitím argotu. Autorská řeč, tak zvaný vypravěč, se netěší zájmu autorů. Přitom vyprávění v první osobě zůstává nejoblíbenější formou prozaického podání, přičemž mnozí autoři si libují v naivních nebo brutálně primitivních vyznáních hrdiny, který intelektuálně je podprůměrný a nadto mívá i špatnou povahu. Přesto ironizování vlastního hrdiny není obvyklé ani při značně banálních rozhovorech a rozpomínkách jednajících osob. K této nevýraznosti podání přispívá opět ten již připomenutý fakt, že děj v současné próze bývá potlačen na minimum, takže ani dialogy nejsou nijak dramatické a napětí i pohyb uvnitř prózy se udržuje dosti nesnadno. Jazykové projevy bývají tedy nejnásilnější právě u těch próz, které mají nejméně děje a jsou nejvíce zasaženy snahou o vytvoření umělého, literárního života. Autoři vstupují do příběhu rozumářskými úvahami a poznámkami, malují slovem a vytvářejí nálady nezávisle na příběhu a na povahách jednajících osob. Tím se dojem roztříštěnosti, vyvolávaný násilným střídáním dějů a vypravěčské pozice, jen zvětšuje. Ale toto strojené a jen vnější vytváření nálad nečiní při převažující naturalistické metodě současnou prózu nijak poetičtější.

Není dnes pochyby o tom, že současná lyrika je odpoetizována, takže se blíží próze. To však naprosto neznamená, že by současná próza byla zlyričtěna. Naopak, próza je ještě více zprozaičtěna, někdy až k surové vulgárnosti. Ale přitom nemá znaky síly, velkorysosti nebo dokonce monumentálnosti. Při převládajícím naturalismu je až příliš často zaujata mikroskopickými problémy v nepatrném úseku životních zkušeností a při minimálním zorném úhlu.

Zdá se, že v současné próze nejvíce úsilí spisovatelů a pozornosti kritiků na sebe přitahuje — místo společenské problematiky a místo literárních odlišností, z nichž by vyrůstaly směry — něco mnohem užšího a podružnějšího: jednostranná snaha o nápadný výraz. To však na vznik silné prózy nestačí. Nestačí to ani na vytvoření stylu. Tímto způsobem vzniká manýra, ne styl.

DĚJINY A SOUČASNOST, č.6/67, červen 1967, str. 12-16.

ČESKOSLOVENSKÝ ČASOPIS HISTORICKÝ, č. 3/67, červen 1967, str.404-409.

7/171/X

L. Otáhalová - M. Červinková, *Dokumenty z historie československé politiky 1939—1943*, Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae. Vydala ČSAV roku 1966. I. a II. díl, celkem 815 stran.

Je potěšitelné, že výzkum problematiky II. světové války a okupace pokročil u nás v poslední době značně kupředu. Ukazuje na to řada monografií a edic, které se zabývají otázkami naší rezistence nebo okupace vůbec. Přesto však nemůžeme být s tímto stavem spokojeni, neboť některé klíčové otázky nejsou dosud podrobeny solidnímu historickému bádání. Existuje řada, někdy i uměle vykonstruovaných hypotéz, které tento průzkum ztěžují. Právě proto, aby problematika okupačního období byla zpracována vědeckou metodou, je nutné obrátit se ad fontés.

Vítanou pramennou pomůckou pro studium počátečního okupačního období je dvoudílná práce L. Otáhalové a M. Červinkové pojednávající o politice západní emigrace a vnitropolitickém vývoji Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939—1943. Autorky připravily k vydání dílo, které se stane nepostradatelnou příručkou vědeckého zpracování našich dějin v období II. světové války.

Jde v podstatě o edici fondovou. Znamená to, že publikování dokumentů se soustředilo pouze na dvě základní sbírky, a to na soubor písemností bývalého kancléře J. Smutného, uložený v Archivu Ústavu dějin KSČ a dále na důležitý materiál z kanceláře bývalého státního presidenta dr. E. Háchy. První díl uvedené edice čerpá především ze Smutného písemností, zatímco druhý díl se soustřeďuje na Háchův úřad. Jde proto o dva důležité a politicky významné fondy.

Otištěné dokumenty pomáhají lépe poznat mezinárodně-politické vztahy a slouží k úplnějšímu dokreslení profilů vedoucích činitelů československé emigrace na západě. Vedle toho ukazují na rozdílnou činnost londýnské a protektorátní vlády. Tím však není charakteristika této edice vyčerpána. Ukazuje v podstatě poprvé v širší souvislosti pojetí nekomunistického odboje, na jeho

[14]) Srv. R. Levene, *Investigaciones acerca a la historia económica del Virreinato del Plata II.*, Buenos Aires 1952, s. 150 ad.; Mario C. Belgrano, *La España ilustrada en la formación doctrinaria de Manuel Belgrano*, Anuario del I. I. H., Univ. Nacional del Litoral, Rosario, IV/4 1960, s. 269—308.

[15]) Základní význam pro pochopení Malaspinovy i Haenkeovy činnosti má Malaspinova korespondence se španělskými cenzurními orgány z října-listopadu 1795, srv. sb. Gay-Morla 68, f. 375—397v, ANS.

vnitřní diferenciaci, taktiku, protiněmecké zaměření a v některých otázkách i na rozdílnost odporu nekomunistické rezistence na západě a v Protektorátě Čechy a Morava. Dokumenty upřesňují názor na Benešovu vedoucí úlohu při stmelování odbojového proudu západní emigrace, na jeho úsilí o znovuvybudování republiky. Byl osobností, která svou autoritou mnohdy stmelovala rivalitu v rezistenčním hnutí. Tím se však, samosebou, nic nemění na jeho antikomunistickém smýšlení. Vytvořil určitou koncepci západního odboje a převyšoval svým intelektem, racionalismem, houževnatostí, světovým rozhledem a politickým úsilím československé emigrační politiky. Jeho vliv byl nepopíratelný a naše historiografie mu zůstává ještě mnoho dlužna.

Význam publikovaných dokumentů spočívá m. j. v tom, že ukazují na formování zahraničního odboje, na jeho gradaci a upřesňují názory na protichůdnost pojetí odboje mezi emigranty (kupř. Osuský, Hodža, Jaksch aj.). Vedle toho dokreslují profily některých mužů účastnících se Mnichova. Zdůrazňují jejich konservatismus v pojetí tzv. československé otázky, který byl m.j. motivován i postojem proti Benešovi (Daladier). Pozorné studium uvedených materiálů umožňuje proniknout do smýšlení československých politických činitelů, do jejich soukromí i do osobních názorů, které by kupř. na veřejnosti nevyslovili (srv. Smutného názor na Beneše, I. díl, str. 91) a dále pomáhají pochopit vnitřní, mnohdy rozporuplný život emigrace. Zvláště je nutné upozornit, že přinášejí nové pohledy do zahraničně-politických kontaktů těchto politiků, do jednání československo-polského a upřesňují naše znalosti ohledně uzavření smlouvy se Sovětským svazem v roce 1943. Materiály z kanceláře dr. E. Háchy obrážejí situaci v okupované zemi, dokreslují postavení vlády a ukazují na úsilí německých úřadů o úplné okleštění autonomie. Není možné nepodoktnout, že se tato snaha říšského protektora neobešla bez odporu vlády, která se snažila v některých otázkách bránit německému tlaku. Na druhé straně podtrhují rozporuplnost protektorátního veřejně-politického života a zvýrazňují konciliantnost, která byla jako spojitá nádoba svázána s výsledky německého válečného tažení. Tím dokumenty umožňují proniknout do složitého problému tzv. českého aktivismu, kolaborace. Pomáhají určit stupeň její diferenciace a rozšiřují názor na některé představitele protektorátního režimu, o kterých se v minulosti rozproudila diskuse (J. Havelka). Z publikace lépe vyniká i profil gen. A. Eliáše, který byl účastníkem nekomunistického odboje a měl významnou úlohu při realizaci tzv. retardační politiky.

Písemnosti, ať již z londýnské nebo pražské provenience, zdůrazňují, že národní dějiny jsou zvláště v tomto období integrální součástí evropských, případně světových dějin a že není možné dojít ke konkrétnějším závěrům bez znalosti souvislostí mezinárodně-politického vývoje.

Edice Dokumenty z historie československé politiky 1939—1943 je důležitým příspěvkem k objasnění okupační a emigrační politiky. Stává se trvalou pomůckou při dalším bádání na tomto problému. Nemíním o této práci psát v superlativech, neboť její výsledek mluví sám za sebe. Shromážděné množství písemností umožňuje plastičtěji pochopit politický vývoj té doby a mechanismus činnosti jak západní emigrace, tak protektorátní vlády.

Přes všechny přednosti práce je nutné připomenout, že se v ní, podle mého názoru, objevují i drobné nedostatky. Již úvod edice je diskusní otázkou. Autorky uvádějí, že dokumenty, jak z fondu Smutného, tak z kanceláře dr. E. Háchy, jsou dokladem činnosti „organizačních a politických center československé buržoazie na západě a v českých zemích". Toto tvrzení má však pouze své částečné oprávnění, neboť oba tyto fondy jsou jen výňatkem z činnosti obou úřadů. I když měl Smutný čelné postavení v Londýně, nebyl jediný, kdo byl v Benešově kanceláři. Všechny významé dokumenty se nemusejí nacházet ve fondu Smutného, neboť bychom tím zcela eliminovali jeho spolu-

pracovníky Drtinu, Táborského, Klecandu aj. Také fond „T" z kanceláře státního presidenta nemůže v úplnosti podat zprávu o činnosti tohoto úřadu. Tento soubor je také pouze jedním z fondů, které vytvářejí uvedený archiv. Vedle signatury „T" existuje mj. materiál pod signaturou „D" a zde jsou také písemnosti prvořadého charakteru. Kromě toho je v tomto archivu uložen materiál tzv. Národního soudu z doby okupace, dokumenty týkající se legislativy, kultury aj. Dále je nutné uvážit, že Benešova kancelář byla novým úřadem, který se teprve konstituoval, kdežto úřad státního prèsidenta přejal v podstatě normy z předmnichovské republiky. Vzhledem k tomu, že jde o dvě různé instituce, nemohou se fondy doplňovat, ale existují paralelně vedle sebe. Každý z nich má jiný charakter. Editorky měly v úvodu vymezit postavení obou sbírek v rámci uvedených kanceláří. Vedle toho mělo být upozorněno na to, že písemnosti jsou vydávány v takovém stavu, v jakém se nacházejí dnes a to proto, aby nevyskytla domněnka, že jsou úplným obrazem činnosti obou úřadů z okupační doby.

I když jde o fondovou edici, měla být zachována snaha po úplném vydání písemností z provenience Smutného a signatury „T". Na jedné straně se editorky snažily vyvarovat edičního výběru z mnoha jiných sbírek, neboť by „záměrně zdůrazňoval toliko určité stránky sledovaných procesů", což je jistě správná myšlenka, avšak na druhé straně se při „výběru dokumentů... řídily snahou vyčerpat základní pramenné materiály k uvedeným otázkám a ponechaly stranou ty dokumenty, které s danou tématikou nesouvisí". Znamená to, že přece jenom jde o výběr, který musel být podroben určitému kritériu. Z toho důvodu se tam nedostaly některé významné dokumenty, které, podle mého názoru, nelze eliminovat z dalšího bádání na okupační problematice. Jedná se kupř. o dosti důležitý záznam ze dne 20. června 1939 (AKPR T 190/38), podle kterého dr. Milde z příkazu J. Havelky předal dr. Stádníkovi 540.000 korun pro potřeby ministerského předsedy a dále o potvrzení osobního tajemníka gen. Eliáše, že tyto peníze přijímá. Zápis o tomto „finančním převodu" nelze opominout již proto, že se ho dovolává J. Havelka ve svých memoárech. Těchto peněz bylo potom použito jednak pro rozvracení jednoty fašistických skupin a dále k podpoře persekuovaných osob či jejich rodin. Dále postrádám zveřejnění záznamu o návštěvě Háchy u Neuratha ze dne 21. dubna 1941 (AKPR T 134/41), vzniklého na základě Háchova sdělení v kanceláři státního presidenta. Spis je zajímavý právě proto, že Hácha odmítl přijmout nařízení Neuratha ohledně odvolání Havelky z úřadu. Bylo by bývalo vhodné u některých významných dokumentů publikovat i zápisy úředníků Háchovy kanceláře, které vznikly jako průvodní doprovod ke spisům. Některé z nich (kupř. zápis ze dne 2. října 1941 — AKPR T 276/41) objasňují účel přiložených písemností a dávají je do určité chronologické posloupnosti. Zvláště toto časové zařazení nelze podceňovat, neboť materiály (kupř. z úřadu říšského protektora) byly v těchto dramatických dnech předávány většinou kurýrem, takže několik spisů může mít stejné datum. Téhož dne vznikla řada jiných důležitých dokumentů, které mají význam právě pro čas a konkrétní hodinu svého vzniku, takže chronologické utřídění pomáhá správnému pochopení i jejich obsahu. Někdy je zápis úředníka velmi stručný a nic neříká, jindy se zase stává nezbytným doprovodem při studiu dokumentů, neboť se tam dočteme i to, co v nich nemusí být. Byla by také účelná poznámka u jednotlivých spisů týkající se jejich stavu. Především se mi jedná o označení, zda je materiál celý nebo jeho část. Kupř. Benešův dopis Stránskému ze dne 1. srpna 1945 (AÚD KSČ, 37—46/11—18) se zachoval pouze z poloviny. Jeho druhá část, tzv. dokumentární přílohy, se v uvedeném fondu nenachází. Z této sbírky postrádám ještě zprávu ze dne 10. května 1940 (AÚD KSČ, 37, č. j. 150/40 dův.).

Edicí je zřejmě sledována snaha, aby se čelilo jak „interpretaci buržoazních

apologetů, tak nemarxistických dogmatiků". Úmysl autorek je pochopitelný, i když formulace „nemarxistických dogmatiků" je diskusní. Mohou tyto dokumenty samy o sobě bránit těmto tendencím? Vždyť obsahují tolik vzájemně si odporujících a rozcházejících se tvrzení, že by tento záměr mohly jen těžko realizovat. Jde o to, jak bude tento archivní materiál zpracováván, interpretován a jakou metodou bude vykládán. To již nezávisí ani tak na úmyslu editorek, jako spíše na celkové vědecké připravenosti a umění odborníka. Dokumenty samy o sobě ukazují, že je nutné zkoumat jednotlivé problémy v jejich komplexnosti a mnohostrannosti. Je správné upozornění, že je třeba vyloučit „vytrhávání jednotlivin". To však, podle mého názoru, nestačí. Edice totiž neobsahuje všechny prvořadé dokumenty z okupační nebo emigrační politiky. Vlivem různých zásahů byly tyto fondy podrobeny průzkumu a některé z nich najdeme i v jiných archivech (Státní ústřední archiv, Archiv ÚD KSČ, Archiv ministerstva spravedlnosti, Archiv MZV aj.). Kromě toho nemohou tento požadavek splnit, protože jde pouze o části dvou velkých úřadů. Historik se proto nemůže spolehnout jen na vydané edice, ale okolnostmi je nucen heuristicky obsáhnout většinu rozhodujících archivů a teprve potom jednotlivé dokumenty srovnávat, podrobit vnitřní kritice a interpretovat. Jedině vzájemná konfrontace může vést i k jejich správnějšímu výkladu.

Úvod nastoluje ještě jiný diskusní problém. Editorky vytvořily, nebo spíše převzaly určité rovnítko mezi Háchou a Eliášem. Odpovídá to sice našim dosavadním znalostem uvedené problematiky, ale mám na to odlišný názor. Ukazuje se, že dr. Beneš udržoval pravidelný kontakt s ing. Eliášem a snažil se působit na protektorátní činitele v tom smyslu, aby brzdili proněmeckou politiku českých extrémistů, germanizační tlak ze strany okupanta. Dále požadoval, aby se nenechali přinutit k proněmeckým projevům, které zeslabovaly účinnost akce emigrace na západě. Je pochopitelné, že se v těchto depeších obráží doba, ve které vznikly, dramatický zápas o uchování české linie a neústupnosti vůči násilí. V edici jsou sice zveřejněny některé zprávy jdoucí z Prahy do Londýna a zpět, ale mělo být upozorněno, že to je minimální počet zpráv. Některé depeše, které mohou mít klíčový význam pro pochopení vztahu Beneš-Eliáš-Hácha, v edici uvedeny nejsou. Je samozřejmé, že to nemůže být chápáno jako výtka editorkám. Tak kupř. vzkaz Háchy a Eliáše do Londýna ze dne 12. dubna 1941 má mimořádný historický význam. (V edici je pouze popisována ve Smutného zápise Benešova reakce na toto poselství, kterým byl Beneš přímo nadšen. Tato depeše je součástí tzv. dokumentačních příloh již uvedeného Benešova dopisu Stránskému ze dne 1. srpna 1945. Celá tato druhá „ztracená" polovina dopisu byla publikována v Historii a vojenství 1967/1.) Dochází k „oficiálnímu uznání" Benešovy vlády ze strany Háchy a Eliáše a to v tom smyslu, že oba činitelé souhlasí se společným postupem a „podřizují se mu". O tomto dokumentu bylo informováno britské ministerstvo zahraničních věcí, Eden a dále Churchill. Eliáš velmi rozhodně do Londýna oznámil, že od společné linie neustoupí „i kdyby ho to mělo stát krk". Ukazuje se, že na jaře roku 1941 se začala vedoucí protektorátní místa úporně bránit německému tlaku. Vidím v tom určitý odraz zahraničně politické situace, zvláště však změny v Jugoslávii. Beneš byl Háchovým a Eliášovým vyjádřením „unesen" a depeši považoval za výsledek dlouhodobého působení a ovlivňování Prahy Londýnem. V odpovědi protektorátním činitelům oznámil, že jejich postoj působí ve Velké Británii mocným dojmem a „umožní nám plné mezinárodní uznání". Je však nutné upozornit, že mezi Eliášem a Háchou byla diference. Ministerský předseda Protektorátu Čechy a Morava byl napojen na odbojovou vojenskou organizaci Obrana národa, tzn., že byl součástí nekomunistického rezistenčního hnutí. Byly s ním udržovány kontakty i ze strany komunistického odboje. Beneš považoval Eliáše za „vedoucího muže" v protektorátním veřejně-politickém aparátě a vkládal do jeho

činnosti velké naděje. Zvláště se mu jednalo o politickou demonstraci, která měla vyvrcholit odstoupením vlády. Poslední depeše mezi Eliášem a Benešem byla vyměněna dne 7. srpna 1941. Eliáš v ní slíbil demisi celé vlády. Beneš na Eliáše spoléhal a podporoval jeho retardaci. Je však samozřejmé, že mezi oběma činiteli byly různé názory na konkrétní řešení politické situace. Vyplývalo to konečně z prostředí, ve kterém žili a pracovali. Jako shodný rys se u obou politiků projevovala snaha odstranit nadvládu Němců a vytvořit nový samostatný stát. Ministerský předseda Eliáš se nemohl vyhnout spolupráci s Němci, od toho byl konečně předsedou vlády, ale bylo by účelné prozkoumat kupř., zda tato spolupráce nemohla být také taktikou při prosazování retardačních tendencí. Kromě toho nepovažuji za správné označovat tzv. Eliášovo prohlášení před soudem v roce 1941 jako „obhajobu" (II. díl, str. 625). Je to mylné, neboť o nic takového nešlo. Kromě toho toto tzv. prohlášení může být i věc sporná. Dále proces s Eliášem nebyl v Berlíně, ale v Praze. Kromě toho tzv. Eliášovo provolání neodpovídá plně přiložené fotokopii. Byly u něho při přepisování provedeny některé drobnější pravopisné úpravy.

Vrátím se k této otázce podrobněji v připravované práci o uvedeném procesu, kde budou rozebrány všechny dostupné dokumenty od výslechu Eliáše na gestapu až po tzv. prohlášení. I když kontakty Beneše s protektorátní vládou byly mnohdy přijímány s nepochopením odbojových spolupracovníků, je nutné uvážit, že Beneš jimi sledoval především politickou stránku problému. Byl přesvědčen, že také tato spolupráce může umožnit diplomatické uznání londýnské vlády. V podstatě se mu jednalo o udržení spojení s domovem a případné ovlivnění politického vývoje. Kromě toho způsob, jakým bylo usilováno o retardaci, odpovídal koneckonců i londýnským směrnicím z roku 1940 o tzv. „nepostižitelné sabotáži". Tato otázka souvisí ovšem s celkovou problematikou a koncepcí nekomunistického odboje. Naproti tomu Hácha představoval konciliantní typ, který sice mohl subjektivně nesouhlasit s německým postupem, stavět se mu na odpor v rámci daných možností, ale objektivně byl nositelem myšlenky česko-německého smíření. Scházely mu nejenom síly, ale i schopnosti, aby se mohl vzepřít nátlaku ze strany okupanta. Nakonec byl zlomen tak, že se stal trpným divákem při realizaci vůle poručníka. Neméně významnou úlohu měli konečně i jeho rádcové a spolupracovníci v úřadě státního presidenta.

Existuje zatím mnoho nevyjasněných otázek v tzv. kolaborační problematice. Můžeme za současného stavu bádání označit, co to kolaborace vůbec je? Jsem přesvědčen, že nikoliv, neboť výzkum této otázky se začíná u nás teprve rozvíjet. Z toho důvodu bych určitá tvrzení o „zločinné aktivitě kolaborantů" nahradil jinou výstižnější formulací, aniž bych tím chtěl obhajovat to, co je nutné odsoudit. Je nutné i v protektorátní vládě diferencovat mezi jednotlivými ministry. Vždyť toto odlišení nemusí ještě znamenat, že souhlasím s tím, nebo s oním proudem. Je to jistě otázka diskusní a z toho důvodu je moje recenze i polemicky zahrocena. Vedle toho stojí za úvahu i to, že většina ministrů v Eliášově vládě byli svobodní zednáři a ministerský předseda patřil mezi ně.

Ještě bych upozornil na některé nepřesnosti. V řadě případů se objevuje nejasnost mezi jmény Schwartz a Schwarz nebo Patzak a Pacák (str. 17, 70, 98, 103, 175, 178). U Hitlerova telegramu Háchovi (str. 607) bych dal poznámku, že Heydrich vydal zákaz k jeho publikaci. Důvod snad byl v tom, že „in dem künftig neugeordnetem Europa auch das tschechische Volk seinen Platz zur Mitarbeit finden wird". Skupina ANO nebyla Akce národního obrození, ale Akce národní obrody (str. 155). Vlajka nebyla založena až v roce 1939, ale klub Vlajka vznikl již v roce 1930 pod vedením dr. St. Nikolaua (str. 567).

Moje připomínky nikterak nesnižují přínosnost uvedené práce, ale jsou

zaměřeny diskusně. Považuji to za nejvhodnější formu, neboť jde o složitý problém a právě výměna názorů může být užitečná k poznání objektivní reality. Edice je objevná a přináší nové podněty, jakou do zkoumané problematiky. Bylo by užitečné, aby bylo pokračováno ve vydávání obdobných prací, neboť přispívají k prohloubení historického bádání. Forma, jakou zvolily editorky, je vhodná, neboť v nadměrném poznámkovém aparátě by se mohly vyskytnout zbytečná nepřesnosti. Dvousvazkové dílo E. Otahalové a M. Červinkové je mimořádně významné. Lze těžko jen vystihnout jeho podnětnost pro zkoumané období. Je pro okupační dobu cennou pomůckou. Napomáhá objektivnímu a hlubšímu studiu počátečního vývoje v protektorátě, formování a činnosti emigrace v Paříži a v Londýně.

Jde o úspěšnou práci, jejíž význam se neomezuje pouze na hranice našeho státu. Je výsledkem poctivé několikaleté práce editorek a ukázkou toho, že i československá historiografie se vážně a ve všech souvislostech začíná zamýšlet i nad těmito problémy.

Tomáš Pasák

ČESKOSLOVENSKÝ ČASOPIS HISTORICKÝ, č. 3/67, červen 1967, str. 404.

DĚJINY A SOUČASNOST, č.6/67, červen 1967, str. 10. a 11.

Co soudíte o „poučení z dějin"?

/ Výňatek /

Dramatik VÁCLAV HAVEL

Máme-li, pokud jde o dnešek, určité konkrétní zámysly, pak obvykle dějiny interpretujeme tak, aby poučení, které z nich vyplyne, mluvilo ve prospěch těchto našich zámyslů. A to není příliš dobré, protože to může velmi snadno vést k překrucování dějin a tedy k nepravdě. A poučení, získané z nepravdivých informací, není vlastně ve skutečnosti poučením. Proto si myslím, že nejlépe mohou dějepisci posloužit dnešku, když se na něj nebudou ohlížet a budou hledat prostě pravdu o dějinách „jako takových", tedy pravdu co možná nejobjektivnější. Čím více této pravdy naleznou, tím více dají dnešku příležitostí ke skutečnému poučení. Nevím, zda to není „objektivistická úchylka", ale nikdy jsem nepochopil, co se tím myslí, když se vědcům vytýká objektivismus. Usilovat o maximální dosažitelnou objektivitu je přece podstatou každé vědy. Nemyslím si, že věda spasí svět a že nejsou pravdy důležitější, než ty tak zvaně „objektivní"; nicméně pokud jsme se jednou rozhodli pro vědu, nezbývá nám, než za svým rozhodnutím stát, byť by byly výsledky našeho bádání sebenepříjemnější. Anebo — druhá možnost — toto rozhodnutí odvolat. Nelze je však odvolávat a předstírat přitom, že se za ním stojí, anebo je odvolávat pouze tam a tehdy, kde a kdy se to hodí. To je pštrosí politika, která mívá ze všech možných řešení vůbec ty nejtrapnější konce.

Václav Havel

ČESKOSLOVENSKÝ ČASOPIS HISTORICKÝ, č. 3/67, červen 1967, str. 409-412

13/171/X

Jörg K. Hoensch, *Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Hlinkas Slowakische Volkspartei zwischen Autonomie und Separation 1938/39.* Böhlau Verlag, Köln-Graz 1965.

Nebývá právě obvyklé, aby práce zahraničního badatele z problematiky novodobých dějin našich národů překračovala svou heuristickou bází dosavadní československou produkci a aby se stala významným materiálovým přínosem i dílem závažným svým pohledem, metodou, a proto i shrnujícími či dílčími závěry.

V případě obsáhlé monografie J. K. Hoensche „Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik" o takovouto práci bezesporu jde. Hoenschův průzkum politiky Hlinkovy ludové strany v letech 1938/39 a jejího využití i inspirování Berlínem je totiž založen nejen na znalosti československé literatury a dokumentace (což samo o sobě je už skutečnost v pracích západních autorů ne zcela samozřejmá) a na seznámení se s poměrně četnou emigrantskou literaturou k této problematice (naše dosavadní produkce k ní po stránce heuristické dosud málo přihlížela), ale také na materiálech československým historikům dosud těžko přístupných (např. z fondů německého ministerstva zahraničí) nebo prozatím vůbec nedosažitelných.

Hoenschovu monografii nelze opominout pro oba její základní problémové okruhy. Pozoruhodný je její obraz Hlinkovy strany, a přínos znamená i rozšifrování německé politiky vůči Slovensku po Mnichově. Podrobnější pozornost věnuje autor přitom vývoji Slovenské ludové strany jako hlavnímu aktéru zkoumaných událostí. Pokouší se postihnout základní tendence její politiky už v předmnichovském Československu a především shrnout příčiny vzniku a evoluce jejího autonomistického programu.

Oprávněně v této souvislosti připomíná podíl politiky pražských vlád vůči Slovensku na zrodu hlinkovského autonomismu a hlavně na jeho konkrétních podobách i širším ohlasu. Toto konstatování není však doprovázeno hlubším rozborem koncepce i „každodenní" praktické politiky čechoslovakismu (ostatně to nepatřilo k základním úkolům Hoenschovy práce). Autor se spokojil s tezemi o „krátkozrakosti presidenta Masaryka a Beneše", na níž „ztroskotalo včasné vnitropolitické uspokojení Slovenska". Na jiném místě hovoří zase jen o „pasivitě" Beneše a hlavní podíl např. na neúspěšných pokusech o modus vivendi s HSL'S připisuje Šrámkovi a Dérerovi. Za jednoho z hlav-

ních iniciátorů těchto sondáží označil autor M. Hodžu. Zůstal nám však dlužen objasnění vývoje premiérových názorů ve „slovenské otázce"; sám např. cituje Hodžovo ostré odmítnutí autonomie z konce roku 1937.

Hoensch se nedomnívá, že politický a programatický vývoj Hlinkovy strany byl pouhou reakcí na ideje a praktiky čechoslovakismu. Tento vývoj spoluvytvářelo mnoho dalších okolností. Mezi nimi významnou úlohu hrál konzervativní a s buržoazně demokratickým duchem předmnichovského státu se rozcházející myšlenkový svět představitelů strany, který specifickým způsobem absorboval určité ideové a politické vlivy zahraniční. Hoensch tyto odlišné myšlenkové proudy konstatuje v případě Tukovy skupiny (nelze však jednoznačně hovořit o tom, že už na začátku dvacátých let bylo jejím ideálem vytvoření slovenského „národního státu" podle vzoru fašistické Itálie) a pak u „radikálních nástupistů" povzbuzovaných Hitlerovými a Henleinovými úspěchy ve vizi „suverénního slovenského státu". Vyhlídky na její realizaci se objevily až po Mnichovu.

Týdnům před 30. září 1938 věnoval Hoensch podrobnější pozornost z hlediska slovenské problematiky. I tak zůstal obraz, který načrtl, někde jen skicou — ostatně nešlo mu zřejmě ani o úplnost. Najdeme tu teze dosti výstižné (o ohlasu obranných opatření vlády na Slovensku v září 1938 autor uvádí, že „tu sice nenalezla žádný otevřený odpor, ale ani žádné nadšení k obraně republiky v její současné politické struktuře"), dále údaje diskusní (konstatování, že smyslem Hletkovy mise byl hlavně pokus o vyrovnání mezi slovenskými stranami, nic neříká o způsobu, zaměření a soudobém významu tohoto pokusu), i rozporné. Týká se to především autorových závěrů o HSL'S.

Na str. 23 píše Hoensch, že není pochyb o tom, že od počátku roku 1938 (a podle údaje o několik řádek níže již vlastně od r. 1935) podporovala většina slovenského národa hlavní body oficiálního programu ludové strany — samosprávu a širokou kulturní autonomii. Na str. 48 naproti tomu uvádí, že teprve „po Hlinkově smrti od konce srpna 1938 sympatizovala podle našeho názoru již většina Slováků s autonomisty a s jejich programem". Konečně na str. 112 se dočítáme, že v říjnu 1938 stála za HSL'S „těsná většina slovenského obyvatelstva".

Mnichovem začala nová kapitola ve vztazích mezi Čechy a Slováky — konstatuje Hoensch. Mnohostranných důsledků mnichovského verdiktu využila Hlinkova strana ke své politické a mocenské supremaci na Slovensku. Startem k ní byly žilinské porady 6. října, na nichž představitelé strany řešili otázku „jak dál?". Tiso a Sidor hájili kurs autonomistický v rámci ČSR, Ďurčanský a Mach stáli v čele frakce, která se stavěla za myšlenku samostatného státu.

Vědomí slabosti slovenské ekonomiky bylo nakonec hlavní příčinou vítězství autonomistické koncepce. Toto vítězství bylo dočasné a vynucené taktikou. Ďurčanského skupina prosadila totiž směrnici, že vedení strany bude pracovat k tomu, aby do jednoho až tří let byla uskutečněna samostatnost Slovenska. „Radikálové" (Hoensch používá důsledně tohoto termínu a zdůvodňuje, proč neuvádí v naší literatuře běžnou charakteristiku „separatisté") se většinou však nemínili spokojit s takovýmto „odkladem" — především Tuka, Mach a Ďurčanský usilovali o brzké osamostatnění země.

Nejednotnost v otázce nejbližší budoucnosti Slovenska byla hlavní příčinou rozporů ve vedení ludové strany, narušovala i práci autonomní vlády, ovlivňovala vzájemné vztahy s vládou pražskou a obrážela se i ve formách a způsobech upevňování luďácké diktatury. Organizace Hlinkovy gardy a úřadu propagandy byla podle Hoensche věcí „radikálů", kdežto na vytvoření systému jedné strany měl hlavní podíl Tiso.

Významný vliv na slovenský politický vývoj měla (a ještě větší mít chtěla) německá menšina. Předák „Deutsche Partei" Karmasin zamýšlel — mimo

jiné za významné pomoci dr. K. O. Rabla — vybudovat tu pro ni jakýsi stát ve státě. Zde se němečtí extremisté na Slovensku dostali do stadia podobného požadavkům henleinovců v českých zemích v počátečním období sporů o řešení tzv. sudetoněmecké otázky. Oč menší loajalitu projevovalo vedení Deutsche Partei vůči autonomní vládě, o to horlivěji podporovalo germanofilskou část „radikálů". Zajišťovalo ochotně také cesty slovenských politiků a hospodářských expertů do Německa.

K snazší organizaci těchto cest otevřely Sicherheitsdienst a Volksdeutsche Mittelstelle Karmasinovi — který si dnes, jak mohl J. Hoensch osobně zjistit, už jen nerad vzpomíná na závislost DP na NSDAP — v berlínské Jerusalemské ulici zvláštní kancelář. V této souvislosti autor také upozorňuje — a je to důležité i heuristicky — že po vytvoření přímých kanálů do Berlína ztratily na významu styky „radikálů" s německým konzulátem v Bratislavě. „Bez materiální a morální podpory Německem a politickým vedením karpatských Němců by se »radikálům« nepodařilo těžit z vnitropolitické nestability po Žilinské dohodě a z ústavních nejasností zákona o autonomii", zdůrazňuje Hoensch.

Za spolupráce DP a tukovských „radikálů" vznikla 30. ledna (!) 1939 „Německo-slovenská společnost", která byla už přímou útočnou výzvou Praze a česko-slovenské státní jednotě. Ve stejné době přerušil Hitler — řečeno Hoenschovými slovy — „svou zdrženlivost ve slovenské a rusínské otázce". „Dosud zůstává nejasné", konstatuje autor na jiném místě, „zda se Hitler již v polovině ledna 1939 definitivně rozhodl pro začlenění Čech a Moravy jako protektorátu a Slovenska jako »chráněného státu« do své mocenské sféry".

Je však nepochybné, že o úplném rozbití Československa v blízké době bylo tehdy na Wilhelmstrasse už jednoznačně rozhodnuto — zatímco konečné Hitlerovo „ano" k myšlence „samostatného" Slovenska neslo asi o něco pozdější datum. Důvodem likvidace ČSR byla nejen naděje na snadnou kořist, ale také obecnější strategicko-politické záměry nacistického imperialismu, především současné peripetie jeho politiky vůči Polsku. Hoensch tuto skutečnost v závěrečných pasážích své knihy konstatuje, její detailnější konkretizací však zřejmě nechtěl narušovat základní výkladové linie. Více říká — i když někdy jen „pod čarou" — o vztazích mezi Polskem a Slovenskem, resp. pomnichovském Česko-Slovenskem; ani tu však jeho poznámky nemohly vymazat všechny dosavadní otazníky.

Koncem února završil — podle autora — Hitler většinu tajných příprav k úderu proti ČSR a „čekal na vhodný okamžik zásahu". Tyto tajné přípravy byly mj. dílem početných německých agentů zamaskovaných v kulturních, vědeckých a diplomatických funkcích a pracujících pro různé říšské instituce (Sicherheitsdienst, Volksdeutsche Mittelstelle, orgány NSDAP, bratislavský konzulát). Šlo často o organizace vzájemně soupeřící, s nestejnými okamžitými koncepcemi a s nejednotným výběrem „vhodných" slovenských politiků. Uvědomění si této skutečnosti je pro historika důležité i heuristicky a metodicky — zprávy podobných orgánů a organizací si vyžadují pečlivé vnitřní kritiky. Zdá se, že ne všude byl nebo mohl být Hoensch dostatečně kritický k podobným pramenům. Ostatně přísnější kritika byla několikrát na místě také vůči literatuře, a to i československé.

„Vhodný okamžik" ke konečnému úderu nacistů proti „Tschechei" se přiblížil s vyostřováním vnitropolitické krize v pomnichovském Československu. Nová Tisova vláda z 21. ledna 1939 byla sice doplněna „umírněnými" luďáky, nicméně její přípravy k uskutečnění samostatnosti Slovenska se zintenzivňovaly. Patronoval je už sám Tiso, jak o tom svědčilo i jeho vládní prohlášení přednesené o měsíc později ve slovenském sněmu krajinském. Takové fait accompli jen znásobilo napětí mezi ústřední vládou a luďáky,

jehož pak v březnu využila německá politika, která je ovšem již předtím podněcovala a usměrňovala.

Cestě Bratislavy, Berlína a Prahy ke 14. březnu 1939 věnuje Hoensch podrobnou pozornost. Jeho v dosavadní literatuře dosud nejzdařilejší analýza je provedena právě z těchto tří rovin: slovenské, německé a pražské. Je přitom i heuristicky záslužně detailní — připomínáme například jeho průzkum kolem tzv. Ďurčanského výzvy o pomoc adresované Hitlerovi. (Soudobé vysvětlování věci Ďurčanským přijímá Hoensch se zjevným sarkasmem. Skutečně, Ďurčanského „plánová teorie" — hrál prý v Bürckelově domě na klavír a přitom vypracoval koncept výzvy, o jehož dalším osudu už nic neví — působí komicky; bohužel však jde o tragikomedii odpovídající profilu jejího aktéra.)

Hoenschův soud o hlavních slovenských tvůrcích 14. března 1939 je jednoznačný: Bez aktivní spolupráce malé skupiny „radikálů" ochotné ke všemu (Tuka, Ďurčanský, Mach, Murgaš, Kirschbaum, částečně také Tiso a Sidor) a bez rozhodné pomoci karpatoněmecké menšiny pod vedením Karmasina by se nikdy Hitlerovi nenaskytla příležitost, které pak v březnových dnech mohl snadno využít (str. 308).

Závěrem lze říci, že Hoensch svou monografií podstatně přispěl k objektivnímu podání vzájemně se prolínajících vnitropolitických momentů na Slovensku a v ČSR a nacistické východní politiky. Je zcela logické, že jeho závěry a celá koncepce díla musely narazit u extremistických kruhů v NSR.*)

Bohumil Černý — Robert Kvaček

---

*) Americký časopis *Slavic Review* přinesl v zářijovém čísle 1966 velmi pozitivní recenzi. Naproti tomu kritiky v NSR se předstihují v útocích na autora. F. Ďurčanský v časopise *Slovák v slobodnom svete*, roč. XIII, november-december 1966, č. 11—12 vydávaném v Mnichově uvádí mj.: „Kto pozná tézy komunistickej historiografie o spomínaných udalostiach a porovná ich s náhľadmi autora, zarazí ho veľká shoda názorov. Nemáme možnosť zistiť, ktorá okolnosť bola rozhodujúca preto, aby Hoensch stal sa obhajcom hľadísk komunistickej historiografie o slovenskej problematike. Či je to len dôsledok toho, že mu počas štúdia archívov za železnou oponou imponovali tamojší znalci týchto otázok, preto že on ich len nedostatočne poznal, alebo či je to dôsledok obdivu autora pre zriadenie..."

Ozval se pochopitelně i Franz Karmasin ve *Witiko-Brief*, Jahrg. 9 (17), April 1966: „Hoensch blieb im Banne der Propaganda, auch für ihn ist die Slowakei nichts anderes als eine Zweckgründung Hitlers, die slowakischen Führer bezahlte Befehlsempfänger, korrupte Gestalten. Die deutsche Volksgruppe aber scheint laut Hoensch keine andere Aufgabe gehabt zu haben, als die Überwachung der Durchführung der Befehle Hitlers. Die Darstellung gipfelt in dem Satz »Zum eigentlich Herrscher der Slowakei avancierte jedoch Hitlers Statthalter, Franz Karmasin«. Ähnliche Sätze stehen in fast allen kommunistischen Broschüren, die sich mit der deutschen Volksgruppe beschäftigen."

Není bez zajímavosti, že Hoenschova kniha vyvolává diskuse i mezi odsunutými Němci z ČSR, jak toho dokladem je *Ostkirchliche Information*, Hannover, Nr. 6/1966 (Joachim Kühl): „Wie absurd, dass Hoensch den Führer der Karpatendeutschen, Franz Karmasin, den im Deutschen Reich die Nationalsozialisten wegen seiner Bindung an den als katholisch-universalistisch geltenden Kameradschaftsbund' bekämpften, zu dem Verführer des katholischen Geistlichen und Politikers Tiso macht! Wie seltsam, dass ein werdender Historiker ständig mit moralischen Werturteilen arbeitet, die Massstäbe für seine Urteile jedoch der Ideologie Beneschs entnimmt. Und wie erklärt sich Hoensch, der das Nationalbewusstsein der Slowaken als einen sehr späten Erweckungsvorgang durch die ‚gefühlsbetonten, volkstümlichen Reden' eines römisch-katholischen Priesters darstellt, die unbestreitbare Tatsache, dass die Überzeugung, ein eigenständiges Volk zu sein, die erneuten Prager Impfungen mit tschechoslowakischer Ideologie und den Einbruch kommunistischer Lehren überdauert hat?"

ČESKOSLOVENSKÝ ČASOPIS HISTORICKÝ, č.3/67, červen 1967, str. 409-412.

ŽIVOT STRANY, č.14/67, červenec 1967, str. 20. a 21.

Fakta o složení výborů

17/171/X

LETOŠNÍMI VÝROČNÍMI ČLENSKÝMI SCHŮZEMI bylo zvoleno 278 249 členů výborů základních organizací, tj. 16,5 % z celkového počtu členstva strany (téměř každý šestý člen).

VĚTŠÍ VÝMĚNA VE FUNKCÍCH

Ve srovnání se složením členů výborů v minulých letech nastaly některé změny, které by měly vést stranické orgány a organizace k hlubšímu zamyšlení. Tak například z celkového počtu členů výborů základních organizací je 26,4 % letos nově zvolených, tj. o 2 % více než v loňském roce.

To vyžaduje, aby okresní, podnikové, celozávodní, městské a místní výbory strany věnovaly těmto soudruhům soustavnou pozornost, aby pracovaly s celými výbory, nejen s předsedy základních organizací, pořádaly pro ně semináře, kursy, pomáhaly jim i metodickými radami a zkušenostmi.

POHYB V SOCIÁLNÍM SLOŽENÍ

V sociálním složení pokračovala tendence poklesu počtu dělníků (o 1,2 %), zatímco dále vzrostl počet členů výborů z řad inženýrsko-technických a hospodářských pracovníků (o 1,4 %). Dělníků je ve funkcích členů výborů 27,4 % (předsedů 24,1 %), inženýrsko-technických a hospodářských pracovníků je ve výborech 24,8 %, z toho 4,1 % mistrů (předsedů 29,4 %, z toho 6,3 % mistrů).

S tímto stavem není možné se smiřovat. Jak zdůraznilo již usnesení ÚV KSČ k letošním výročním členským schůzím, mají stranické orgány věnovat výběru soudruhů do funkcí ve výborech základních organizací, zejména do funkcí předsedů, zvýšenou péči. Mají soudruhy na tyto funkce perspektivně připravovat kromě jiného i zařazováním do kursů stranických škol apod.

V ostatních sociálních skupinách ke změnám prakticky nedošlo. Výjimku tvoří výbory uličních organizací, v nichž se téměř o 6 % snížil počet důchodců a zvýšilo se procento komunistů ze závodních organizací.

ROSTE VZDĚLÁNÍ

Pokračoval růst členů výborů s vyšším školním vzděláním než základním. Středoškolské vzdělání má 33,9 % a vysokoškolské 8,6 % členů výborů, tj. o 3,1 % více než loni a o 7,1 % více než v roce 1965. Ve výborech základních organizací v ozbrojených silách, řízených ÚV KSČ, je 16,9 % členů s vysokoškolským a 44 % se středoškolským vzděláním.

VĚKOVÉ SLOŽENÍ SE NEMĚNÍ

Délka členství ve straně u členů výborů ukazuje, že roste podíl komunistů, kteří vstoupili do strany v období od roku 1949; v letošním roce tvoří již poprvé většinu — 54,4 % z celkového počtu členů výborů.

Ve věkovém složení členů výborů základních organizací nedošlo k podstatnějším změnám. Nejpočetnější skupinu tvoří funkcionáři ve věku od 30 do 50 let — plných 62,9 %. Dále trvá nedostatek mladých komunistů ve výborech (do 30 let), kterých je 11,7 %.

I když v porovnání s počtem mladých členů ve straně vůbec (8,6 %) je stav mezi funkcionáři výborů základních organizací příznivější, je potřebné do budoucna i zde hledat další cesty, jak počet mladých komunistů ve stranických výborech zvýšit.

REGISTROVANÍ

Počet registrovaných funkcionářů se zvýšil ve vesnických organizacích ze 41,8 % na 43 % a poklesl v organizacích v JZD ze 13,1 % na 12,1 %. V uličních organizacích činí počet členů výborů ze závodních organizací 20,8 %.

ŽIVOT STRANY, č.14/67, červenec 1967, str. 22. a 23.

NEOTÁLEJME S HOSPODÁRNOSTÍ

18/171/X

/ Výňatky /

Nezanechme všeobecných úvah a ukažme si, jaká jednání z podniků jsou v rozporu s úsilím o rovnováhu, tedy s hlavním úkolem hospodářské politiky, kterou strana vytyčila před celou veřejnost.

V první řadě jsou to cenové machinace: Jeden pražský závod stanovil velkoobchodní cenu výtahů bez dostatečných technických a odbytových podkladů, vlastně odhadem. Vyšlo na tom 1 700 000 Kčs, což představovalo 3,3 % plánu výroby zboží v daném oboru.

O 5 % vyšší velkoobchodní cenu samosběrného zametacího automobilu si stanovil jiný velký strojírenský závod, který nadto neoprávněně účtoval třicetiprocentní přirážku k cenám některých dalších výrobků.

Přirážky k cenám jsou vůbec častým projevem monopolního postavení výrobců, kteří těží ze situace a přitom tím bezdůvodně zvyšují celkovou úroveň velkoobchodních cen a zlepšují svůj hospodářský výsledek. Pražský Technoplyn, čelákovský TOS, hostivařský závod kladenské Kablovky — to jsou jen některá jména, která se v poslední době objevila ve zprávách Státní komise pro finance, ceny a mzdy. Zde by bylo možné jmenovat celou dlouhou řadu podniků — a to by byly jen ty, kde se na podobné machinace přišlo. Podniků, kterým podobnou »podnikavost« dosud kontrolní orgány neodhalily, je patrně ještě mnohem víc.

Dále by bylo možno hovořit o podnicích, které nesprávně rozdělily vytvořený hrubý důchod do podnikových fondů. Ne každá denivelizace mezd a platů pochází ze zdrojů, které byly vytvořeny lepší prací, vyšší efektivností. Někde je to jen přednostní dotace fondu pracujících na úkor fondu výstavby a rezervního fondu. V takovém podniku pak žijí z ruky do úst a dnešní štědrost se jim nevyplatí v budoucnu. Kdyby takové počínání časem postihlo jen podnikový kolektiv, nu nevadí, vždyť na krátkozraké hospodářské pracovníky může dohlédnout celý kolektiv, zastoupený zejména Revolučním odborovým hnutím, avšak takové počínání zvětšuje nerovnováhu v celém národním hospodářství. Nepřiměřeně vyšší výdělky, které rostou rychleji než společenská produktivita práce, to je zdroj inflačních tendencí i napětí na vnitřním trhu. Je to tedy jednání v přímém rozporu se současnými aktuálními úkoly naší hospodářské politiky.

Ještě jedna oblast takových protispolečenských tendencí stojí za zmínku, je to oblast investic. V tomto směru nová opatření, která schválilo květnové plénum, snad nejhlouběji ovlivní hospodaření podniků. Ani zde však není namístě čekat, až bude podnik k hospodárnosti, k efektivnosti donucen. Co říci třeba tomu, že jeden strojírenský podnik, který získal určité devizové prostředky, zakoupil zatím v zahraničí moderní autobus. Autobus je krásná věc, zvláště ten s klimatizací a vším možným pohodlím, ovšem dnes jsou v každém podniku rozhodně naléhavější potřebné investice především do moderních výrobních strojů, které zvýší technickou úroveň výroby a pozvednou konkurenční schopnost našich výrobků na zahraničních trzích. Na výlety se dá docela dobře jezdit i naší škodovkou.

ŽIVOT STRANY, č.14/67, červenec 1967, str. 48-51.

19/171/X

Informace v řídící činnosti

/ Výňatky /

VOLÁNÍ PO VĚTŠÍ INFORMOVANOSTI

Jedním z důležitých předpokladů akceschopnosti stranických řad je, aby orgány strany samy pociťovaly potřebu objasňovat svá základní opatření těm, kteří se na jejich realizaci podílejí, a to takovým způsobem a v takovém rozsahu, aby usnesení byla pochopena a přijata za vlastní. Neméně důležité je dávat informace o plnění usnesení — a zejména nejsou-li plněna — a to nejen co do výsledku, ale i metod zabezpečování a zhodnocení práce těch, kteří na splnění nebo nesplnění nesou svůj díl.

Od vyšších orgánů k členům strany jde poměrně hodně informací, i když snad ne všechny potřebné ve výše uvedeném smyslu. Je však nutno zajistit, aby v záplavě informací se neutopily ty podstatné, aby nezůstávaly v »uzlových převodech«, na krajských a zejména okresních výborech nebo u předsedů organizací.

VLADIMÍR TRVALA,
učitel Vysoké politické školy ÚV KSČ

má nezřídka u některých lidí ráz senzacechtivosti. Informací není jen to, co má nápis »důvěrné«. Vždyť základními informacemi v tomto směru zůstávají materiály sjezdu, stranické usnesení, závažné statě ve stranickém tisku atd. Je ale nemyslitelné, aby např. nejvyšší stranické orgány žádaly členstvo o vyjádření se ke každé kádrové změně. Princip demokratického centralismu z gnoseologického hlediska zabezpečuje pronikání vždy hlouběji k podstatě. Vyšší orgán je orgánem vyššího řádu proto, že má lepší předpoklady postihnout a vyjádřit objektivní skutečnost. Postihuje to, co ještě nemusely postihnout nižší orgány a masy členstva. Zde existuje objektivní rozpornost v úrovni poznání mezi nižším a vyšším orgánem, kterou nelze nebrat v úvahu, ale kterou naopak je nutné správnými metodami řešit.

Tato metoda však nemůže být redukována na organizační formu, případně jen na podřízení se usnesení. Je zřejmé, že bez závaznosti usnesení nemůže být ani akční jednoty. Avšak této akční jednoty je dosahováno především na základě ideové jednoty, na základě pochopení usnesení, koncentrovaného do poznání strany.